

אלול התשפ"ד
מפטיר אַנְכִי אַנְכִי

**לעילוי נשמה
הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
פרשת שופטים**

עלון חידושי תורה ופרפראות מ'א' ועד ת' על פרשת השבוע עניינא דיומא ממפרשי ומדרשי חז"ל
התשובות מסודרות לפי סדר א-ב

בפרשת שופטים 97 פסוקים = פן אדם, זמן
פן אדם מה לך נרדם, קוים קרא פתחוננים.

בפרשה 41 מצוות, מתוכן 14 מצוות עשה, ו-27 מצוות לא תעשה. (ספר החינוך)

עשה: מינוי שופטים ושוטרים • לשמוע בקול ב"ד הגדול • מינוי מלך • שיכתוב דברי הנביא • להכין שש ערי מקלט • לעשות לעדים זוממים כאשר זממו • למשוך כהן למלחמה • מלחמת הרשות • עריפת עגלה ערופה בנחל איתן. **לא תעשה:** שלא לטעת אילן במקדש • שלא להקים מצבה • שלא להקריב קרבן בעל מום עובר • שלא להמרות פי ב"ד הגדול • שלא למנות מלך שאינו יהודי • שלא ירבה המלך סוסים • שלא לשכון בארץ מצרים לעולם • שלא ירבה לו המלך נשים • שלא יהיה לשבט לוי נחלה • שלא יטול שבט לוי מביות הארץ • שלא ירבה המלך כסף וזהב • שלא לקסום • שלא לכשף • שלא לחבור חבר • שלא לשאול באוב • שלא לשאול בידעוני • שלא לדרוש אל המת • שלא להתנבא לשקר • שלא להתנבא בשם ע"ז • שלא להימנע מלהרוג נביא שקר • שלא להשיג גבול • שלא לחתוך דין עפ"י עד אחד • שלא לחרם על המזיק בדיני קנסות • שלא לערוץ מפני האויב במלחמות • שלא להחיות משבעה עממין • שלא להשחית אילני מאכל • שלא לעבוד בנחל איתן.

שפטים ושטרים תתן לה בכול שערך אשר י-הנה א-להיה נתן לה לשבטיה ושפטו את העם משפט צדק. (טו יח) ישנם ז' שערים בראש האדם ב' עיניים, ב' אזניים, ב' נקבי החוטם, והפה. וזהו **שפטים ושטרים תתן לה בכול שערך** הן הנה הז' שערים הנ"ל **תתן לה** בכל שער שופט לשפוט בצדק השכל איזה ענין יביט או לא וכן בשמיעה ריה ודיבור וכן **תתן לה** שוטר לקנוס באם יעבור על דברי השופט באיזה שער **אשר י-הנה א-להיה נתן לה לשבטיה**. בעשות האדם המוטל עליו לקנוס את עצמו בכל פעם שיארע לו דבר לא טוב אזי השם יתברך ירחם עליו וימסור החושים בידו ושוב לא יראה העין רק מה שנוגע לעבודתו יתברך שמו וכן בשאר החושים שאינם מסורים בטבע ביד האדם ימסור אותם השם יתברך בידו. **משפט צדק** להצדיק כל מעשיהם רק לעבודתו יתברך. **צדק** ר"ת צביונם דעתם קומתם שכל אחד ישלים חוקו אשר לכך נברא לצביונו ולדעתו ולקומתו. **אשר** הוא תשובה י-הנה א-להיה נתן לה לשבטיה הם יסורין שבט המוסר. ר"ל אם עברת על דברי השופטים והשוטרים והש"י נותן לך תשובה אם תשוב אליו לא תצטרך ליסורין כי תשובה מכפרת. (אגרא דכלה)

במדרש רבה פירשו שיהא השוטר כשופט כשהיו המעשים כנגד המקל והרצועה ושלא יהא המכה צריך ללקות. ופ"ל מת"כ שהשופט יוכיח את עצמו וכו' וזה יעמוד לו במקום מקל ורצועה. וזה פ"ל **שפטים ושטרים תתן לה** לעצמך שיהיה לעצמו שופט ושוטר ופ"ל שופט להכניס ד"ת בלב חכם לימינו ושוטר הוא כנגד הלב כסיל לאיים על עצמו שיש מקל ורצועה. וזה שיהיה כשוטר לעצמו לשום לפניו יראת העונש ולעשות הגדרות לעצמו נגד הלב כסיל. וכן נדרש בתנחו" (פ' זו) **שפטים ושטרים תתן לה** שלא יהא בהם דבר של פסולת מעשה וכו' ומסיים שלא יהא בשופט דבר של פסולת דרש ג"כ **תתן לה** לעצמך. ולפי פ"ל זה קאי מצוה זו על כל אחד מישראל להיות לעצמו שופט ושוטר ומנ"ל למילף דקאי על דיינים ושופטים. אך ממה שנא' אח"כ ושפטו את העם וגו' היינו שמי שיהי' שופט ושוטר לעצמו יוכל לשפוט את העם ג"כ. אך להפ"ל זה צריך להבין לשון **בכול שערך** וגו' גם **לשבטיה**. אך הענין הוא ע"פ שא' בגמ' (שבת ל"א): כל אדם שיש בו תורה ואין בו יר"ש דומה לגזבר שמסרו לו מפתחות הפנימיות ומפתחות החיצוניות לא מסרו לו בהי עייל. וזהו הפ"ל **שפטים ושטרים תתן לה בכול שערך** היינו בב' השערים בשערי התורה ובשערי היראה דקרויים שערים ופ"ל שופט להכניס הד"ת ללב ושופט לאיים על עצמו וזה יח"ל במקום מקל ורצועה. (פרי צדיק)

דבר זה גם נרמז במילה **שערך** ראשי תיבות של האיברים. שיניים עיניים רגליים ידיים כרס (הכוונה למעט במאכלים שאוכל, שיהיו כשרים וכמוכן שיברך בכונה לפני כל דבר). כתב השו"ע (או"ח רל"א א) וכן בכל מה שיהנה בעולם הזה, לא יכוון להנאתו אלא לעבודת הבורא יתברך, כדכתיב: **בכול דרךך דעהו** (משלי ג' ו), ואמרו חכמים: כל מעשיך יהיו לשם שמיים, שאפילו דברים של רשות, כגון האכילה והשתיה וההליכה והשיבה והקימה והתשמיש והשיחה וכל צרכי גופך, יהיו כולם לעבודת בוראך, או לדבר הגורם עבודתו. שאפילו היה צמא ורעב, אם אכל ושתה להנאתו – אינו משובח, אלא יתכוון שיאכל וישתה כפי חיותו לעבוד את בוראו. וכתב המשנ"ב בשם הח"א וראיתי לאנשי מעשה שקודם אכילה היו אומרים 'הנני רוצה לאכול ולשתות כדי שאהיה בריא וחזק לעבודת השם יתברך'. כתב הרלב"ג - **בכול דרךך דעהו והוא יישר ארתיך** בכל דרכיך ומעשיך השתדל לדעת השם יתברך, והמשל שכאשר תאכל תדע במאכל הש"י בהתבוננך עוצם חכמתו בבריאת זה המזון ובשומו בחי כח להשיב אותו אל עצם הנזון, ובוזה תדבק תמיד בשם יתברך גם בעשותך הפעולות הגופיות, וזה יהיה סיבה שיישר הש"י אורחותיך מצד השגחתו הדבקה בך.

לא תטה משפט לא תכיר פנים (טו יט) נאמר בלשון יחיד – שבא להזהיר את האדם לבל יטה את משפטו ולבל יכיר פנים לעצמו, כגון אם הוא תלמיד חכם ובעל מעשים טובים, הוא עלול לדון עצמו לכף זכות גם כאשר אין זה מוצדק, על כן נאמר אל תכיר פנים לעצמך אלא עיין ופשפש במעשיך כאילו היית אדם פשוט. **ולא תקח שחד** – שלא ישחד את עצמו על ידי הנאות שונות דהיינו שלא יגרר אחר התאוה וההנאה ולהצדיק בגינן מעשים רעים. אלא **צדק צדק תרדף** – יבקש האדם לעצמו בית דין צדק היינו שיעשה לעצמו רב שיורה לו דרכו. (נתיבות דעת)
צדק צדק תרדף למען תחיה וירשת את הארץ אשר י-הנה א-להיה נתן לה. (טו כ) **צדק צדק** בגימטריא **למישיח** (388), כי בזכות הצדקה זוכה לימות המשיח שנאמר (ישעיה א' כז) **ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה**. כלומר אעפ"י ששב האדם מעבירות שבידו צריך ליתן צדקה כמו שאמרו רז"ל (ברכות ו ב) אגרא דתעניתא צדקתא. ד"א **צדק צדק תרדף למען תחיה** זה שאומר הכתוב (משלי י ב) **וצדקה תציל ממות**, כמו עובדא דברתיה דרבי עקיבא וכעובדא דשמואל ואבלט (שבת קנו ב) וכמעשה בנימין הצדיק (כ"ב יא א). **וירשת אותיות ותשרי**, רמז שיתן צדקה קודם תשרי כדי שיחתום אותו הקב"ה לחיים, וזהו **למען תחיה**. (רבינו אפרים)

כתב החיד"א - **צדק צדק** הצדקה שאתה נותן תהיה בצדק שלא יהיה בהם תערובת איסור, ולו צדקה **תרדף למען תחיה וירשת את הארץ**. **תמים תהיה עם י-הנה א-להיה**. (יח יג) **תשרי בגימטריא תמים תהיה** (910), כי צריך האדם לילך בתמימות ולהחדש מעשיו כנגד יום הדין, כי אין דנים את האדם אלא לפי מעשיו של אותה שעה שנאמר (בראשית כא יז) **באשר הוא שם**. (רבינו אפרים)
ועל ידי הצדקה תרדוף לאומות העולם ולא יוכלו להזיקך. וגם כן תעשה (תגרום) לאחרים לעשות צדקה. ותזכה לתחיית המתים, וזהו **למען תחיה**, כי על ידי הצדקה הוא חי ולא ימות, על דרך (משלי י ב) **וצדקה תציל ממות**. וגם כן **וירשת את הארץ** הוא העולם הבא. (אור תורה בשם תורת חכם)
שפטים ושטרים תתן לה בכול שערך ר"ת **תלבש**, וסופי תיבות גימטריא 120. לומר לך שעל ידי שמישים עליו שופטים ושוטרים בשביל עשיית המצוות, אז יזכה לחלוקא דרבנן שהוא סוד האור הנזכר, וכל בי דינא בדלין מיניה, וקודשא בריך הוא אתרעי ביה וקרי עליה (ישעיה מט ג) **ויאמר לי עבדי אתה ישראל אשר בך אהפאָר**. (פנים חדשות)

שאלות

- א. **שׁוֹם תְּשִׁימַם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ אֲשֶׁר יִבְחַר יְ-הוָה אֶ-לֶיְחִיד בּוֹ מִקְרֹב אֲחִיךָ תְּשִׁימַם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ לֹא תוּכַל לְתַת עֲלֶיךָ אִישׁ נָכְרִי אֲשֶׁר לֹא אֲחִיךָ הוּא.** (ז' טו) דרשו רז"ל עד שיהא אביו ואמו מישראל, וזהו לשון **מִקְרֹב אֲחִיךָ**. ומכאן יש ללמוד שכל מי שאינו אחיך אינו ישראלי, וכל מי שאינו מישראל נקרא נכרי. (רבינו בחיי) לכאורה איך מלך רחבעם ואימו היא נעמה העמונית שהתחתנה עם שלמה המלך.
- א. **וְקָמַת וְעָלִיתָ אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר יְ-הוָה אֶ-לֶיְחִיד בּוֹ.** (ז' ח) איתא בגמרא (סנהדרין פז.) מא"י דכתיב וְעָלִיתָ אלא ארץ ישראל גבוה מכל הארצות. לכאורה הרי רואים בחוש שזה לא כך ויש מקומות גבוהים יותר. (מהיכן הכל התחיל)
- ב. כתב הרמב"ם (הל' מלכים פ"ג ה"ה) ואין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד. מה הטעם שאין למלך רשות להרוג אלא בסייף.
- ג. מֶלֶךְ שֶׁמַּחֵל עַל כְּבוֹדוֹ – אֵין כְּבוֹדוֹ מֵחוּל, שְׁנֵאמַר (דברים יז טו): **'שׁוֹם תְּשִׁימַם עֲלֶיךָ מֶלֶךְ'** – שְׁתֵּמָה אֵימְתוּ עֲלֶיךָ (קידושין לב ב.) איתא בחז"ל (בב"מ נט א) אִמַּר דָּוִד לְפָנָיו הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא: רְבוּנוּ שֶׁל עוֹלָם, גְּלוּי וְיָדוּעַ לְפָנָי, שָׁאֵם הָיָו מִקְרָעִים בְּשָׂרִי, לֹא הָיָה דְמֵי שׁוֹמֵת לְאַרְצִי. וְלֹא עוֹד אֶלְא, אֶפִּילוּ בְּשִׁעָה שְׁעוֹסְקִין בְּנִגְעִים וְאֶהְלוֹת, אוֹמְרִים לִי: **דָּוִד**, הֲבֵא עַל אֲשֶׁת אִישׁ, מֵיתְתוּ בְּמָה? וְנֹאנִי אוֹמֵר לָהֶם: מֵיתְתוּ בְּחֶנֶק, וְיֵשׁ לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. אֲכַל הַמֶּלֶכִּין אֵת פְּנֵי חֲבִירוֹ בְּרַבִּים, אֵין לוֹ חֵלֶק לְעוֹלָם הַבָּא. **לכאורה קשה** איך קורין אותו בשמו כמו הדיוט ואין מזכירין אותו בשם מלך או שלא יזכירו את שמו כלל.
- ד. וְהָיָה כִּשְׁבַתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנָי הַכְּתוּבִים הַלְלוּיִם. (ז' יח) כתיב (אסתר א ב) בַּיָּמִים הָהֵם כִּשְׁבַת הַמֶּלֶךְ אֶחְשָׁרוּשׁ עַל כֶּסֶף מִלְּכּוֹתוֹ אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן הַבִּירָה. איתא במדרש (אסתר רבה א יא) **כִּשְׁבַת הַמֶּלֶךְ** - אמר רבי יצחק: אומות העולם אין להם ישיבה. איתבון: והכתוב **כִּשְׁבַת הַמֶּלֶךְ!** אמר להם: בשבת המלך אין כתיב כאן אלא כשבת המלך, ישיבה שאינה ישיבה; אבל ישיבתן של ישראל ישיבה, שנאמר (שופטים יא, כו) **כִּשְׁבַת יִשְׂרָאֵל** בְּחֻשְׁבוֹן וּבְכַנּוּתֶיהָ. לכאורה כאן ראינו שאף לגבי מלך ישראל נאמר לשון **כִּשְׁבַתוֹ**.
- ה. **וְעָנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שִׁפְכָה [שִׁפְכוּ] אֶת הַדָּם הַזֶּה וְעֵינֵינוּ לֹא רָאוּ.** (ז' כ) מה הטעם דכתיב **שִׁפְכָה** וקרי שִׁפְכוּ. ארבעה מתחרט עליהן הקב"ה שבראם, ואלו הן: גלות, כשדים, ישמעאלים ויצר הרע. גלות מפסוק בהפטרטה. ראייה בפרשה שבעבודה זרה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה.
- ז. כתב הרמב"ם (הל' סנהדרין כג א) **וְלֹא תִקַּח שִׁחָד** אין צריך לומר לעוות את הדין אלא אפילו לזכות את הזכאי ולהייב את החייב אסור ועובר בלא תעשה והרי הוא בכלל ארור לוקח שוחד וחייב להחזיר השוחד כשיתבענו הנותן. דיין שלקח שוחד עובר משום גזל. באיזה מקרה הדיין לא צריך להשיב את השוחד שלקח (ואע"פ שאסור היה לו ליקח).
- ח. **מִצְוָה בְּחִסְדֵי אֶחָד שְׁמַתָּה דִּינָר לְעֵנִי בְּעֶרְבֵי רֹאשׁ הַשָּׁנָה בְּשׁוֹרְתָהּ, וְהִקְנִיתָהּ אִשְׁתּוֹ, וְהִלְךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת. וְשָׁמַע שְׁמֵי רִוְחוֹת שְׁמַסְפְּרוֹת זֹו לְזֹו.** אמרה תנא לתְּבַרְתָּהּ: תְּבַרְתִּי, בּוֹאִי וְנִשׁוּט בְּעוֹלָם, וְנִשְׁמַע מֵאַחֲרֵי הַפְּרָגוֹד מֵהַ פּוֹרְעָנוֹת בְּאֵל עוֹלָם? אֲמָרָה לָהּ תְּבַרְתָּהּ: אֵינִי יוֹכֵלָה, שְׁאֵנִי קְבוּרָה בְּמַחְצֵלֶת שֶׁל קְנִיָּם. אֶלְא לְכִי אִתִּי, וּמָה שְׁאֵת שׁוֹמַעַת אִמְרֵי לִי. הִלְכָה הִיא וְנָשְׂתָה וּבָבֵלָה. וְאֲמָרָה לָהּ תְּבַרְתָּהּ: תְּבַרְתִּי, מָה שְׁמַעַת מֵאַחֲרֵי הַפְּרָגוֹד? אֲמָרָה לָהּ: שְׁמַעְתִּי שֶׁכֵּל הַזּוֹרֵעַ בְּרַבִּיעָה רֹאשׁוֹנָה בְּרַד מְלָקָה אוֹתוֹ. הִלְךְ הוּא וְנָרַע בְּרַבִּיעָה שְׁנֵינָה. שֶׁל כָּל הָעוֹלָם כּוֹלֵל לָקָה, שְׁלוֹ - לֹא לָקָה. לְשָׁנָה הַאֲחֵרָת הִלְךְ וְלָן בְּבֵית הַקְּבָרוֹת וכו'. (ברכות יח ב) איתא בחז"ל דכל **חִסְדֵי אֶחָד** הוא ר"י בר אלעאי או רבי יהודה בן בבא ואיך יעלה על הדעת שחסידים כאלו ילכו בלילה בר"ה ביחידות לבית הקברות ללון שם במקום הטומאה. ולכאורה הוי אסור של **וְדַרְשׁ אֶל הַמַּיִם** (דברים יח יא). כתב ספר החינוך שְׁיֵשׁ בְּנֵי אֲדָם מְרַעֲבִים עֲצָמָם וְהוֹלְכִים וְלִנְיָם בְּבֵית הַקְּבָרוֹת כְּדִי שְׁיָבֹאוּ לָהֶם הַמַּת בְּחֵלוֹם וְיִוְדִיעֵם מֵהַ שְׁיִשְׁאָלוּ עֲלֵיו. וכן **תְּמִימֵ תִהְיֶה עִם יְ-הוָה אֶ-לֶיְחִיד** (שם יח יג) פרש"י - הַתְּהַלֵּךְ עִמוֹ בְּתַמִּימוֹת וְתַצְפֶּה לוֹ, וְלֹא תִתְקַר אַחֵר הַעֲתִידוֹת, אֶלְא כָּל מֵהַ שְׁיָבֵא עֲלֶיךָ קָבַל בְּתַמִּימוֹת, וְאֵז תִּהְיֶה עִמוֹ וְלִקְלֹקוּ.
- ט. **וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ לְדָף וְיָשַׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָה.** (כ' ה) מה הטעם שדקדקה התורה לשחרר מהמלחמה רק את מי שנשע כרם ולא חללו, בנה בית ולא חנכו, אירס אשה ולא נשאה, ולא שחררה אנשים נוספים כגון מי שנולד לו בן ולא פדאו, קנה טלית ולא הטיל בה ציצית וכדומה.
- י. רמז בפרשה שהרשעים בחייהם קרויים מתים.
- כ. **וְהָיָה כִּשְׁבַתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנָי הַכְּתוּבִים הַלְלוּיִם.** (ז' יח) פרש"י - אֵם עֲשֶׂה פֶן, כְּדָאִי הוּא שְׁתַּתְקַנֵּם מְלַכּוֹתוֹ. רמז בתיבה **כֶּסֶף** בזכות שיהיה נזהר בשלשתן יזכה לישב המלך על כסא ה'. רמז בפרשה לעטיפת הידינים שצריכים לישב מעוטפים בטליתם בשעה שהם דנים.
- ל. **וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ לְדָף וְיָשַׁב לְבֵיתוֹ פֶּן יָמוּת בְּמִלְחָמָה וְאִישׁ אַחֵר יִקְחָנָה.** (כ' ז) אצל דוד המלך נאמר (ש"א יח כז) **וַיִּקַּם דָּוִד וַיִּלְךְ הוּא וְנַאֲנִישׁוֹ וַיֵּךְ בְּפִלְשְׁתִּים מְאֹתִים אִישׁ וַיָּבֵא דָוִד אֶת עֲרֻלְתֵיהֶם וַיִּמְלֹאם לְמֶלֶךְ לְהַתְחַתֵּן בְּמֶלֶךְ וַיִּתֵּן לוֹ שְׂאוֹל אֶת מִיכַל בַּתוֹ לְאִשָּׁה.** ומיד לאחר מכן נאמר (פסוק ל) **וַיִּצְאֻ אֲשֵׁרֵי פִלְשְׁתִּים וַיְהִי מַדִּי צֹאֲתָם שֶׁכֵּל דָּוִד מִכָּל עֲבָדֵי שְׂאוֹל וַיִּיקַּר שְׁמוֹ מָאֲדָה.** וביארו המפרשים ששאוול חשב שע"י שיכרות ערלות פלשתים יגורו אתו מלחמות עד מות בעד החפתם אבל דוד נלחם עמהם והצליח לנצחם. משמע שיצא למלחמה מיד לאחר שאירש את מיכל. וכתב (דברים כד ה) **כִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בַצֵּבָא וְלֹא יַעֲבֹר עָלָיו לְכָל דְּבַר נְקִי וְהָיָה לְבֵיתוֹ שְׁנֵה אֶחָת וְשָׁמַח אֶת אִשְׁתּוֹ אֲשֶׁר לָקַח.** מה המכנה המשותף בין בית המקדש, ארץ ישראל, התורה, ועם ישראל.
- נ. **לֹא תִסְרוּ מִן הַדְּבָר אֲשֶׁר יִגִּידוּ לָךְ יְמִין וְשִׁמְאֵל.** (ז' יא) איזה מצווה פעמים מצווה להניחה בימין ופעמים בשמאל.
- ס. כִּי תִצְוֶה אֶל עֵיר נְמִים רַבִּים הִלָּחֵם עֲלֶיךָ לְתַפְשָׁה לֹא תִשְׁחִית אֶת עֵצָה לְנִדַח עָלָיו וְרָנוּ כִּי מִמֶּנּוּ תֹאכַל נְאֻתוֹ לֹא תִכְרַת (כ' ט) לכאורה מצינו אצל אלישע הנביא כאשר יורם מלך ישראל, יהושפט מלך יהודה ומלך אדום, יצאו למלחמה במואב, שצויה אותם (מ"ב ג יט) **וְכָל עֵץ טוֹב תְּפִילוּ.**
- ע. **לֹא תִשָּׂה מִשְׁפָּט לֹא תִפִּיר פְּנִים וְלֹא תִקַּח שִׁחָד כִּי הַשִּׁחָד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים וְיַסְלֵף דְּבָרֵי צַדִּיקִם.** (טו יט) לכאורה הוי כפילות, שהרי אם **הַשִּׁחָד יַעֲזֹר עֵינֵי חֲכָמִים** אזי הוא בהכרח ויסלף דברי צדיקים.
- ע. **רַק לֹא יִרְבֶּה לוֹ סוּסִים וְלֹא יִשִּׁיב אֶת הָעָם מִצְרִימָה לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּסִים** (ז' טו) מה הטעם שפתחה התורה בלשון רבים **סוּסִים** ומסיימת בלשון יחיד **לְמַעַן הַרְבּוֹת סוּסִים**.
- פ. **שָׂרִידֵי סוּרְרִים וְחֲבָרֵי גְנָבִים כֹּלֵו אֶהֱבֵ שִׁחָד וְרִדְף שְׁלֹמֹנִים יָתוּם לֹא יִשְׁפֹטוּ וְרִיב אֲלֵמָנָה לֹא יָבֹא אֲלֵיהֶם.** (ישעיהו א כג) מה ההבדל בין שוחד לשלמונים, מדוע אצל שוחד נאמר לשון אוהב ואצל שלמונים נאמר לשון רודף.
- צ. איתא בחז"ל (סוטה מה ב) וְאֵין יְרוּשָׁלַיִם מְבִיאָה עֲגֵלָה עֲרוּפָה. דָּאֵמַר קְרָא 'לְרִשְׁמָה', וְקָסְבַר: יְרוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים. מאי טעמא דאין עגלה ערופה בירושלים. (מלבד גזירת הכתוב).
- ק. וְהָ דְבַר הָרִצָּח אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה וְהָיָה אֲשֶׁר יָקָה אֶת רַעְהוּ בְּבִלִי דַעַת וְהוּא לֹא שָׁנָא לוֹ מִתְּמַל שְׁלֵשָׁם. (דברים יט ד) מאי טעמא דכתיב ג' פעמים **שְׂמָה**. וְאֵם יֵצֵא יָצֵא הָרִצָּח אֶת גְּבוּל עֵיר מִקְלָטוֹ אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה. (במדבר לח כ) וְאֲשֶׁר לֹא צָדָה וְהָאֶ-לֵהִים אָנָה לְיָדוֹ וְשָׁמְתִי לָךְ מְקוֹם אֲשֶׁר יָנוּס שְׂמָה. (שמות כא יג)
- ק. מספר הפסוקים שחיבר שלמה המלך בשיר השירים, והטעם בזה.
- ר. לְבִלְתִּי רוּם לְקַבּוֹ מֵאֲחֵיו וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַמְצֹנָה יְמִין וְשִׁמְאֵל לְמַעַן יִאָרִיד יָמִים עַל מִמְלַכְתּוֹ הוּא וּבְנָיו בְּקֶרֶב יִשְׂרָאֵל. (ז' כ) מה הטעם שצריך הוא לדבר שיאריך ימים (לשאת עימו ס"ח). מה הטעם שאומרים בשעה שמעמידים מלך 'יחי המלך' דכתיב (מ"א א כה) **וַיִּאֲמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ**.
- ש. **לֹא יָקוּם עַד אֶחָד בְּאִישׁ לְכָל עוֹן וְלִכְל חַטָּאת בְּכָל חַטָּא אֲשֶׁר יַחֲטֵא עַל פִּי שְׁנֵי עֲדִים אוֹ עַל פִּי שְׁלֹשָׁה עֲדִים יָקוּם דְּבַר.** (יט טו) קי"ל **עַד אֶחָד נִאֲמָן בְּאִיסוּרֵין**. באיזה מקרים נוספים עד אחד נאמן.
- ת. **וְהָיָה כִּשְׁבַתוֹ עַל כֶּסֶף מִמְלַכְתּוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנָי הַכְּתוּבִים הַלְלוּיִם.** (ז' יח) פרש"י - שְׁמֵי סִפְרֵי תּוֹרָה: אֶחָת שְׁהִיא מְנַחֵת בְּבֵית גְּנְזָיו, וְאֶחָת שְׁנִכְנַסְתָּ וְיוֹצֵאתָ עִמוֹ. מה הטעם שאותו ספר התורה שנכנסת ויוצאת עימו, לא היה בו רק עשרת הדיברות, והוא קרוי ספר תורה.

תשובות

- א. אמה נתגיירה ונישאת לישראל, והיתה הורתה של נעמה בקדושה, וכיון שאביה מישראל הותר זרעה למלוך. וכן מוכח ממה שאמרו בוזהר (חלק כז), נעמה מבני עמון ביומוי דדוד נפקא, רצה לומר שיצאה נשמתה מהקליפה ביומוי דדוד. (מנחת יהודה) *
- א. אבן השתיה משם הושתת העולם הוא הנקודה המרכזית שמשם הכל התחיל, והעולם הוא עגול ככדור וההרים והגבעות על פני הארץ הם כמו בליטות באתרוג, לכן ההר העומד במקום הזה הוא הגבוה בעולם. (חת"ס)
- ב. בני נח מיתתם בסייף, כיוון דמלך דן על פי דיני בני נח לפיכך אין למלך רשות להרוג אלא בסייף בלבד. (אבני נזר יו"ד ש"ב מ"ז)
- ג. גזר דוד המלך מרוב ענוותנותו דכל עת שהוא יושב ולומד תורה בבית המדרש עם החכמים והתלמידים יזכירו שמו בלי תואר מלכות וכאשר דרכם של מלכים היא שבתחילת מלכותם מתנהגים בענוה, ואח"כ ככל שחולף הזמן הם מתגאים יותר ויותר. כאן נאמר שמו בלי תואר מלכות וכאשר יזכה שכל ימיו יהיו בבחינת **כְּשֶׁבֶתוֹ** – ישיבה שאינה ישיבה, שלא יתגאה ויתנהג תמיד בענוה. (מנחת חינוך) א"נ איתא בירושלמי (ביכורים ג ג) מה הגר מוחלין לו על כל עונותיו אף חכם שנתמנה מוחלין לו על כל עונותיו. חתן [בראשית כח ט] **וַיִּלְךָ עִשָׂו אֶל יִשְׁמָעֵאל וַיִּקַּח אֶת מִחְלַת בֵּת יִשְׁמָעֵאל** וכי מחלת שמה והלא בשמת שמה אלא שנמחלו לו כל עונותיו. נשיא [שמואל א ג א] **בֶּן שָׁנָה שְׂאוּל בְּמִלְכוֹ וְכִי בֶן שָׁנָה הָיָה אֵלָּא שֶׁנִּמְחַלוּ לוֹ כָּל עֲוֹנוֹתָיו כְּתִינוּק בֶּן שָׁנָה**. וכאן כתיב **וְהָיָה כְּשֶׁבֶתוֹ** על פסא ממלכתו שאז נמחלו לו כל עונותיו, כך יהיה כל הימים בלי עוונות. (כרם המד, אמרי שמא) *
- ה. ה' דברים חייב בעל הבית לעשות לאורח – אכילה, שתיה, לינה, לויח, מזון לדרך וגם מתנה. (דעת זקנים, הרא"ש) א"נ שלא נגענו בו בחמשה אצבעותינו ועוד כי הנפש יש לה ה' שמות [נפש רוח נשמה חיה יחידיה] ולכן נתן דוד ליואב ה' קללות כשהרג לאבנר: **זָב וּמִצְרָע וּמְחִיזֵק בְּפִלֵּף וְנֹפֵל בְּחֶרֶב וְחֹסֵר לֶחֶם**. (ש"ב ג ג ט) (ילקוט האזוב, בעה"ט השלם) א"נ דאיתא בחז"ל אם אומרים לאדם לעבור על ה' חמשי תורה ואל יעבור ואל יהרג חוץ מעבודת כוכבים גילוי ערויות ושפיכות דמים. (סנהדרין עד א) **לֹא שֹׁפֵךְ דָּם לֹא שֹׂפֵךְ רֵחַ לֹא לֹוִיָּהּ אֲכִילָה שְׂתִיָּה פְרֻסְתָּ כָּל הַדֶּרֶךְ**. (רבינו אפרים) *
- ו. **וַעֲתָה מַה לִּי פֶה נָאָם – הֲהִיאָה בִּי לֶקַח עַמִּי מִשְׁלָלָה יְהִלִּילוּ נָאָם – הֲהִיאָה וְתִמְיֵד כָּל הַיּוֹם שְׁמִי מִנְּאִץ**. (ישעיה נב ה) פרש"י – גלות שהגלה את ישראל. **מַה לִּי פֶה זֶה הוּא חֲרֻטָּה**. (סוכה נב ב) *
- ו. **וַיִּלְךָ וַיַּעֲבֹד אֱלֹהִים אֲחֵרִים** (ז' ג) לכאורה התיבה **וַיִּלְךָ** מיותרת, אלא לומר שגם ההליכה לעבוד נחשבת לו לעוון. לפי שבעבודה זרה מחשבה רעה הקב"ה מצרפה למעשה. (רבי רפאל הכהן מהמבורג)
- ז. יזכה את הזכאי וחיוב את החייב – אע"פ שלקח שוחד משניהם היות ופסק הדין לאמיתו אינו חייב להחזיר. (אורים ותומים בשם כנה"ג)
- ח. חלום היה – מתוך הרהורו שהרהר אותה הלילה בענין הפרנסה של עולם הזה. לפי שהיה דרכו כל לילה לישן מתוך הרהור דברי תורה, ולא היה נותן על לבו ענייני עולם הזה כלל, ורק אותה הלילה הקנטה שהקניטו אשתו בשביל הפרנסה, היא היתה סבה שהרהר בענין הפרנסה של עולם הזה, ולכן מכה אותם הרהורים שלו הראו לו מן השמים מראה החלום הזה. (מהרש"א בשם הריטב"א, בן יהודע שם) *
- ט. טרוד האדם בהם מאחר והיא חמדת בני אדם והם סיבה למשוך הלב והמחשבה ונמצאו שאין לבם במלחמה אלא בביתו בכרמו או באשתו, ואין ליוצאי המלחמה תועלת בהם אלא נזק גדול. (רבינו בחיי) *
- י. **יַמֵּת הַמֵּת** (ז' ו) וכי מת הוא והלא חי הוא, שהרי לא פסקו עדיין את דינו למיתה, אלא אדם זה שהוא רשע נחשב **מת מעיקרא**, מכאן שהרשעים בחייהם קרויים מתים. (ברכות יב ב)
- כ. **כֶּסֶף סוֹס אִשָּׁה ר'ת פֶּסָא** – לפיכך צריך להיזהר המלך מן הדברים המסירים לבו מן ה' ומבדילין בינו לבניו כי הרבות כסף וזהב מביאו לידי שכחת ה', וכן ריבוי סוסים סבה להסיר בטחוונו מה', וכן ריבוי נשים גורמים להטות לבבו מעם ה' כדרך שנעשה לשלמה המלך. (כלי יקר)
- ל. **לֹא תִפְרֹךְ פָּנִים** (טו יט) מכאן רמז לעטיפת הדיינים שצריכים לישב מעוטפים בטליתם כדי שלא יסתכלו אנה ואנה ומתוך כך לא יבואו לידי הטויה. (רבינו אפרים) וכתב רש"י – **דיינין מתעטפין בטליתן** – כשפותחין בדין מאימת שיכנה ושלא יפנו ראשן לכאן ולכאן ותהא דעתן מיושבת עליהם. (שבת י.)
- מ. מלחמת חובה היא כי ארץ פלשתים היתה מנחלת ארץ ישראל והרי זה כמלחמת יהושע. (פנים יפות) *
- נ. נחלה נקראו ארבעתם – בית המקדש נקרא נחלה דכתיב (שמות טו ז') **תְּבַאֲמוּ וְתִשְׁעֶמוּ בְּהַר נַחֲלַתְּךָ**. ארץ ישראל נקראת נחלה דכתיב (דברים יט) **בְּקֶרֶב אֶרֶץ אֲשֶׁר יְהוָה אֱלֹהֵיךָ נָתַן לְךָ נַחֲלָה**. התורה נקראת נחלה דכתיב (במדבר כא יט) **וּמִמֶּנֶּה נַחֲלִיאֵל**. ישראל קרויין נחלה דכתיב (ויאל ד ב) **עַמִּי וְנַחֲלַתִּי יִשְׂרָאֵל**. אמר הקב"ה יבואו ישראל שנקרא נחלה לארץ ישראל שנקראת נחלה ויבנו בית המקדש שנקרא נחלה בזכות התורה שנקראת נחלה. (מכילתא בשלח טו ז')
- ג. נר חנוכה – כאשר אין מזוזה (כגון בית הפטור מן המזוזה) מצווחה היא בימין, דכל מידי דמצווה ימין עדיף ועוד דאיכא פרסומי ניסא טפי שהכל פונין לצד ימין (משנ"ב תר"א). כאשר יש מזוזה מצווה להניחה בשמאל כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. (אבן ישראל) כדי שיכנס ויצא בין שתי מצוות, וכתבי (תהלים לד, ח) **הֲנִיָּה מִלְּאָף – הֲנִיָּה סָבִיב לִירְאָיו**. (לבוש אורח חיים תרעא) *
- ס. סיחון קנאו בחזקה דגוי קונה בחזקה, ואיתא בחז"ל (גיטין לה א) עמון ומואב טיהרו בסיחון, ומיירי לאחר שכבשו סיחון ועוג את מואב, היה מותר להילחם עמהם. (ילקוט האזוב) *
- ע. עדים שאומרים את האמת כמות שהיא, הוא יסלף את דבריהם ויחייב את הזכאי ויזכה את החייב. דין הדן על פי ראייתו כאשר הוא בעצמו היה עד בדבר עליו נאמר **עֵדוֹ עֵינֵי הַחֲמִים** אם יקח שוחד יהיה כעיוור כאילו לא ראה כלל. (חידושי אגדות)
- ע. עבר עבירה וישנה בה נעשית לו כהיתר (ב"ב קסד). בתחילה לא ישיב את העם מצרימה בשביל סוס אחד, תחילה יתאוה לרכוש סוסים רבים, לאחר מכן יהיה לו קשה להחזיר את העם למצרים גם בשביל סוס אחד, וזהו **לִמְעַן הַחֲרֹבֹת סוֹס**. (חפץ חיים חיו ופועלו ח"ג)
- פ. פשרה היו עושים בין הצדדים עם ידי שאהבו שוחד ולקחו משני הצדדים היו רודפי שלמונים היו עוסקים תמיד בבוא משפט לפנייהם לעשות פשרה בין הצדדים מאחר ולקחו שוחד משני הצדדים, ולא יכלו לזכות ולחייב שום אחד מהם, ולכן היו מוכרחים לעשות ביניהם שלום ופשרה, באופן שנדמה לכ"א שהוא הרויח ע"י השוחד שנתן. אבל את היתום שלא נתן שוחד לא שפטו משפטו כלל ולא עסקו אף בפשרה כי לא קבלו שוחד רק מצד שכנגדו. (מלבי"ם) א"נ שוחד הוא תשלום לפני המשפט. שלמונים הוא תשלום לאחר המשפט. אחר השלמונים צריכים היו לרדוף כי בסיום המשפט יותר קשה לקבל מה שהובטח להם מבעלי הדינים.
- צ. צרי עין לא היו בירושלים – כדאיתא (אבות ה ה) **וְלֹא אָמַר אָדָם לְחֶבְרוֹ צֵר לִי הַמָּקוֹם שְׂאֵלִין בִּירוּשָׁלַיִם**. לפי שהיה המקום מזמין להם פרנסתן ולא הוצרך אחד מהם לצאת משם ולומר פרנסתי [דחוקה] ואיני יכול לדור בירושלים. (הרע"ב) ועגלה ערופה היא תוצאה שלא קיימו באותה העיר מצוות הכנסת אורחים כדאיתא (סוטה לב ב) **אִין עֲגֵלָה עְרוּפָה בָּאָה אֵלָּא בְּשִׁבְלֵי צָרֵי הָעוֹלָם**, שְׁנַאָמְרֵי: **וְיַעֲנוּ וְאָמְרוּ יְדִינוּ לֹא שְׁפָכוּ אֶת הַדָּם הַזֶּה**. וכי על לבנו עלתה שזקני בית דין שופכי דמים הם? אלא, לא בא לְדִינוּ וּפְטָרְנוּהוּ, וְלֹא רָאִינוּהוּ וְהִנְחֵנוּהוּ, וְלֹא רָאִינוּהוּ וְהִנְחֵנוּהוּ, לֹא בָּא לְדִינוּ וּפְטָרְנוּהוּ בְּלֹא קְזוּנוֹת, לֹא רָאִינוּהוּ וְהִנְחֵנוּהוּ בְּלֹא לְוִיָּהּ. וכשם שאברהם אבינו היה מכניס אורחים בלב שלם ונפש חפצה ככה היו בניו יושבי ירושלים מכניסי אורחים (נחלת אבות) *
- ק. קבורת הרוצח בעיר מקלטו קמ"ל – שם תהיה דירתו, שם תהיה מיתתו, שם תהיה קבורתו. (ספרי)
- ק. קי"ו פסוקים בשיר השירים – כנגד שלושה לאוין בהם נכשלו: ריבוי סוסים, ריבוי נשים וריבוי כסף וזהב. ועל כל לאו נתחייב ל"ט מלקות. שלושה פעמים ל"ט עולה קי"ו, ועל ידי שיר השירים נמחל לו. (מעשה רוקח) שכל האומר שירה בעולם הזה מוחלין לו עונותיו. (מנחת יהודה) *
- ר. רבנות מקברת את בעליה (פסחים פו ב) וכן איתא (אבות א י) **וּשְׂנֵאֵת אֶת הַרְבֵּנוֹת הַתַּרְחֵק מִלְּנַהֲגֵי שְׂרָרָה עַל צַבּוֹר**, שהרבנות מקברת את בעליה. (הרע"ב) לפיכך צריך לדבר שיאריך ימים (לשאת עימו ס"ת). ומטעם זה אומרין 'יחי המלך'. (החזקוני) *
- ש. שבויה בממנות (כתובות פו ב), בטומאת סוטה שאוסרה לבעלה (סוטה ב א), לעריפת עגלה שאם יש עד אחד לא עורפים את העגלה (סוטה מז ב), להוציא ממון בעבידא לגלויי, למיתת הבעל בעבידא לגלויי. בכל המקרים הללו עד אחד נאמן. וכן נאמן עד אחד במסיח לפי תומו בדיני דרבנן, איסורים ועדות להתיר אישה להינשא. (ט"ז יו"ד צח-ב)
- ת. תרי"ג אותיות יש בעשרת הדברות מ-**אֲנֹכִי יְהוָה אֱלֹהֶיךָ עַד אֲשֶׁר לְרַעְיָה** כנגד תרי"ג מצוות קרוי ספר תורה. ואיתא בחז"ל (רש"י שמות כד יב) **שְׁפָל שֵׁשׁ מֵאוֹת וְשָׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה מִצְוֹת בְּקָלֵל עֲשֶׂרֶת הַדְּבָרוֹת הֵן**. (הרא"ש) *

מקורות / חידודון *

א. והבא"ח בספרו בניהו (עמ"ס יבמות ע"ז ע"א) תמה ע"ד, וכ' ליישב שדוד ראה את רחבעם ברוה"ק, ואמר עליו את מזמור מ' ולא נולד באמת אז, וגם מה שנאמר שהיה בן מ"א במלכו, אין הונונה שהיה אז בגיל זה אלא שהחשיבו לו משעה שדוד נתנבא עליו, לומר שהיה הגון למלכות א"פ שהיה בן גיורת.
ג. כתב הרשב"א - כל היוצא למלחמת בית דוד גט כריתות היה כותב לאשתו. פירוש: גט גמור, כדי שאם מת או גולה או נאבד במלחמה שלא תעגן בשבו אנשי המלחמה ולא שב. ובצינעא היו מגרשין כדי שלא ירגישו אחרים בדבר ויקפצו עליה לישאנה (ע"י תוס' סד"ה כל וב"מ נט, א, ד"ה כוח). ומה שהיו מביישים פני דוד הבא על אשת איש מיתתו במה, כדאייתא במציעא (נט, א), תנאי היא, ולאונן שאומרים, ולאוהבי אשה ולא אסורה משום דאונס הוה. אי נמי, מלבינים היו פניו לומר שאשת איש היתה לפי שלא גירש בפרהסיא אלא בצינעא. ומה שהבניא מקטרי, לפי שעשה שלא כהוגן, שאין מגרשין אלא שלא תתעגן ובטוחין היו בנשותיהן לנעול בפניהם. ורש"י ז"ל פירש בענין אחר, וזה עיקר. (הרשב"א בב"מ מ"א)

ד. רשעים אין להם מנוחה בעולם הזה, אע"פ שהיה לאחשורוש 127 מדינות – לא נח ולא שקט אלא רצה לכבוש עוד ועוד מדינות ולכן כתוב **פְּשָׁתָּהּ**, למלכי ישראל אין רשות לכבוש כאוות נפשם וזה ביאור הפסוק וְהָיָה כְּשֶׁבַתְּךָ עַל פְּסָא מְמַלְכְּתוֹ אִם הַמֶּלֶךְ חָשׁ שְׂאִינוּ יוֹשֵׁב בְּנַחַת אֲלֵא רוּצָה לְכַבּוֹשׁ עוֹד וְעוֹד אַרְצוֹת וּלְצַבּוֹר הוֹן אֲזִי וְקָבַח לֹא אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת ועל ידי שיעסוק בתורה ימנע עצמו מלחשוק ולהתאוות לצבור כסף ולכבוש את שאינו צריך. (תפארת יהונתן)
ה. **וְאִמְרוּ יְדִינֵנוּ לֹא שִׁפְכוּ בְּגִמְטְרֵי אֵלֵינוּ שְׂאֵל פְּטָרְנוּהוּ בְּלֵא (771)** עם הכולל (שמי ושם אבות)

ו. איתא במדרש - ה' דברים הקב"ה מתחרט שבראם: כשדיים עכו"ם ויצר הרע וגלות ודור המבול. כשדיים מנין שנאמר הן ארץ פְּשָׁדִים זֶה הָעָם לֹא הָיָה (ישעיהו כ"ג:א), עכו"ם מנין שנאמר וְשָׁלוֹם אֶהְיֶה לְשֹׁדְדִים וּבְטָחוֹת לְמַרְגִּיזֵי אֵל (איוב י"ב:ו), יצר הרע מנין שנאמר וְאִשְׁרֵי הָרַעְתִּי (מכ"ה ד'), גלות מנין שנאמר וְעַתָּה מִי לִי [מה לי] פֶּה נָאִם יְהוָה כִּי לָקַח עִמִּי חַנּוּם (ישעיהו נ"ב:ה), דור המבול מנין שנאמר וַיִּנְחַם יְ-יְהוָה כִּי עָשָׂה אֶת הָאָדָם בְּאָרְצָא (בראשית ו':ו). (אוצר המדרשים חופת אליהו רבה קפט). כתב חדושי אגדות - ובספר ישעיהו פ' למה אני שוהה ומשהה בני כאן עכ"ל דהיינו מה לי פה בגלות ע"ד עמו אנכי בצרה. כתב היעב"ץ - נ"ב אף כי לא אָדָם הוּא הַלְהַנְחָם (שמואל א טו). כבר דברה תורה כלשון ב"א. וַיִּנְחַם יְ-יְהוָה (בראשית ו') וְנַחְמֵתִי כִּי הִמְלַכְתִּי (שמואל שם) וכן רבים. ח. וענין זה של מראה החלום רמזו חכמינו ז"ל בדבריהם, באומרים וְהָלַךְ וְהָלַךְ וְהָלַךְ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת, עוֹלָם הוּא אֲצֵל אוֹתוֹ חֲסִיד נַחֲשׁב כְּבֵית הַקְּבָרוֹת, ותמיד היה נוהר ונשמר לבלתי ישים מחשבותיו והרהוריו שם, שנחשבים אצלו הרהורים של עניני עולם הזה כטומאה של בית הקברות, שהאדם נשמט ובורח ממנה, ורק אותה הלילה הסיבה היא נדמה לו להניח הרהוריו שם. וטעם אחר יש בוודאי לחכמינו ז"ל שכינו זה בשם בית הקברות, ולא אמרו ראה בחלום, ועיין בספר הצל"ח ז"ל מה שכתב בזה. (בן יהודה שם)

מפני שאני קבור במחצלת של קנים - והיתה מתביישת מפני הרוחות אחרות ששטות. ואף על פי שהגוף אינו זו ממקומו יש לומר דדוגמת מה שמכוסה הגוף כך נראית הנשמה. והאי סוגיא סבר לה כמאן דאמר הכל נידונים בראש השנה. (הרישב"א, שיטה מקובצת שם)

כתב היעב"ץ - נ"ב לא נתכוין חלילה להשרות עליו רה"ט דהיינו וְדָרַשׁ אֶל הַמַּתִּים (סנהדרין סה, ב) גם לא הרעב עצמו בשביל כך אם שהיתה שנת בצורת. ואפשר שבשביל כך הקניטתו (אשתו) שהיה ביתו ריקן. אולי עשה כך לומר שחשוב כמת כענין שעושיין בתענית (כמ"ש בתענית טז, א).

ט. פירש הר"מ מקוצי - היה חושש משה רבינו שאם אחד מאלה יינגף במלחמה ייפול מורך בלבם של בני ישראל, באמרם כי החלה להתקיים תוכחת משה רבינו ושוב אין להם תקומה. לפי שהוא עתיד להוכיח את כלל ישראל בפרשת התוכחות (לקמן כה) **אִשָּׁה תִּאָרֵשׁ וְאִישׁ אַחֵר יִשְׁגַּלְנָה [וְשִׁפְכָנָה] בֵּית תַּבְנֵהּ וְלֹא תִשָּׁב בּוֹ פֶּרֶם תִּטַּע וְלֹא תִחַלְלֵנוּ**. לכך הקפידה התורה ששלושת אלה לא יצאו למלחמה כלל. (שנים מקרא)

מ. כתב הרד"ק - וַיִּיקָר שְׁמוֹ מֵאָדָם. היה יקר בעיני כל השומעים שמעו, ובדרש וייקר שמו בהלכה כיון ששמעו פלשתים שנשא דוד אשה ויצאו שרי פלשתים אמרו כתיב בתורתם פִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה חֲדָשָׁה לֹא יֵצֵא בְּצַבָּא נלך ונלחם עמהם ולא היו יודעים כי דוד חכם היה ודורש במה דברים אמורים במלחמת רשות אבל במלחמת מצוה הכל יוצאין אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה.

נ. כשאין לפתח מזוזה - הראב"ה (סי' תתמג) ובעל הגהות מיימוניות (אות ח) כותבים שמניחים אז את הנר מימין. כן כותבים הר"ן (דף ט, ב בדפי הר"ן), רבינו יקר (מובא במרדכי סי' רסו) ומהר"ם בתשובה (פראג סי' טו), וכן פוסק השלחן ערוך. המהר"ל בתשובה (סי' מ) מסביר זאת לפי הכלל שכל המצוות עושים בימין, ובעל אהרות חיים (הל' תוכנה סי' ג) מציין שגם במקדש היתה מנורה בימין בדרום. הב"ח כותב שכיון שכל פניות שאדם פונה הן לימין תחילה - לכן כשנכנס מן הסתם פונה לימין, ויש יותר פרסום לנס אם גם הנר בימין.

כתב השו"ע - מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם אין מזוזה בפתח, מניחו מימין. (שו"ע או"ח תרע"ז)
ס. כתב המשנה ברורה - דכל מידי דמצוה ימין עדיף ועוד זכאי פרסומי ניסא טפי שהכל פוגין לצד ימין. (שם)

ד. כתב הרד"ק - ואע"פ שרבותינו ז"ל קבלו (ספ"ד רג) על כל מקום ובכל זמן אסור להשחית עין מאכל, פשט הכתוב הוא, שלא אמר אלא בעת המצור ואפשר שהיתה מצוה לשעה, כאלהיה בהר הכרמל, שהקריב עולה בחוץ בשעת איסור הבמות. ובדרש (תנ"ב פנחס, ה): כשאמר להם הנביא: וכל עין טוב תפילו, אמרו לו: הרי הוא אומר לא תשחית את עצה, ואת אומר כן? ואמר להם: על שאר האומות אומר זה, אבל אומה זו נקלה ונבזה לפני יי, 'שנאמר "ונקל זאת בעיני יי" לעיל, יח; ונאמר "לא תדרוש שלומם וטובתם" ד"ב כג, ז - אלו האילנות הטובים שלהם.

צ. כתב רבי יהונתן אייבשיץ - שפירות דמים נגרמת מכעס, ובמקום הקדושה אין הכעס שורה. ובירושלים לרוב קדושתה שררה בה אהבה וחיבה ולכן ודאי שהרוצח אינו מירושלים. (יערות דבש)

ק. איתא בזוהר - וְאִזְ שִׁלְשָׁה מַמְנִים שְׂמַחַת יְדִיהֶם שְׁלֹשׁ מַגְרָפוֹת, מְנַשְׁבִּים בְּיַדֵּיהֶם וּמְחִירִים עֵשֶׂן לְמִקּוּמָם, וְנוֹתְנִים לָהֶם וְנוֹחָה שְׁעָה וְחֲצִי. וְאֶחָד כֶּף שְׁבִים לְאִשׁ שְׁלֹשׁ פְּעֻמִּים בְּיוֹם, וּבְכָל זְמַן שְׂאוּמָרִים יִשְׂרָאֵל אָמֵן וְיֵאָ שְׁמִיָּה כְּפָא מְבָרַךְ וְכוּ', מְרַוְחִים לָהֶם. אֲשֶׁרֵיהֶם הַצְּדִיקִים שְׂדָרְכָם מְאִירָה בְּאוֹתוֹ עוֹלָם לְקַל הַצְּדִיקִים, כְּמוֹ שֶׁנֶּאֱמַר (משלי ד) וְאֵלֶּה צְדִיקִים כְּאוֹר נֶגַהּ הוֹלֵךְ וְאוֹר עַד נְכוֹן הַיּוֹם. (זוהר מתורגם פרשת נח ח"א סב)
הביאור בזה מדברי הזוהר (שם) שכל יום שובת הגיהנם את הזמן שישאר מתפללים ג' תפילות, וכתוב שם שכל תפילה היא שעה וחצי נמצא שכל יום שובת הגיהנם ארבע וחצי שעות,

כתב המגלה עמוקות - שבמשך השבוע שובת הגיהנם למשך 51 שעות. משום שבששה ימים שובת 27 שעות [6 X 4.5] ובשבת עוד 24 שעות, נמצא שהגיהנם בוער בשבוע רק 117 שעות. (מגלה עמוקות ואתחנן כז)

כתב הכרם חמד - שלכן כל האומר שיר השירים ניצול מדינה של גיהנם, משום שבשיר השירים ישנם קי"ז פסוקים. (כרם חמד על תהלים פרק צא)
ר. כתב רבינו בחיי - מכלל הן אתה שומע לאו. וכן מצינו בשאול על שעבר מצוה קלה שאמר לו הנביא (שמואל א') שְׁבַעַת יָמִים תּוֹחַל עַד בּוֹאֵי אֵלֶיךָ, אמר לו (שם יג) נִסְפַלְתָּ לֹא שִׁמְרָתְךָ וְגו', וְעַתָּה מְמַלְכְּתָךְ לֹא תִקּוּם.

כתב הרמב"ם - נרמז בכאן בתורה הראוי הגאות כי הכתוב ימנע את המלך מגאות ורוממות הלב וכל שכן האחרים שאינם ראויים לכך כי בראוי להתרומם ולהתגדל ויהיו לבבו שפל ככל אחיו הקטנים ממנו כי הגאווה מדה מגונה ונמאסת אצל האלהים אפילו במלך כי לה' לבדו הגדולה והרוממות ולו לבדו התהלה ובו יתהלל האדם.

כתב האוה"ח - פירוש על דרך אומרם ז"ל (משנה אבות ו, א) ומלבתו ענוה ויראה, והוא אומר כי באמצעות קריאת התורה לא ירום לבבו וגו', וכנגד היראה אמר לפני זה למען ילמד ליראה.

ת. איתא בגמרא (סנהדרין כ"ב) כתב לשמו שתי תורות אחת שהיא יוצאה ונכנסת עמו ואחת שמונחת לו בבית גנזיו אותה שיוצאה ונכנסת עמו עושה אותה כמין קמיע ותולה בזרועו שנאמר (תהלים טז, ח) שְׁוִיתִי יְ-יְהוָה לְגִדִּי תְּמִיד כִּי מִיְמִינִי בֵּל אֲמוּנָה. אינו נכנס בה לא לבית המרחץ ולא לבית הכסא שנאמר (דברים יז, יט) וְהָיָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ מִקּוּם הָרְאוּי לְקִרְאוֹת בּוֹ. כתב הרשב"ש - והרי אסור לתלות ספר תורה אפילו בכיס. (ברכות כד.) ולולי דמסתפינא הייתי אומר שספר תורה שניה לא היתה מקור שלימה אלא מספר המצוות בקוצר. וכמו שפירשו קצת קרא (דברים כו ח) וְכַתְּבָתָּ עַל הָאָבְנִים אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת. וְהָיָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ (יז יט) לכאורה וְהָיָה הוא לשון נקבה, ואילו וְקָרָא בו הוא לשון זכר? אלא לפי שספר התורה שהיתה מונחת בבית גנזיו היתה שלימה, בעוד ספר התורה שנכנסת ויצאת עמו לא הכילה אלא את עשרת הדברות והיא פרשה אחת בתורה לפיכך נקט בלשון נקבה. ובציווי הקריאה בספר השלם נקט לשון זכר וְקָרָא בּוֹ. (כתבי אבא מרי - סנהדרין קעה רבי שמואל דוד וואלקין)

שבעים פנים לתורה, לעיתים תהיה יותר יתשובה אחת
התשובות אינם לחלכה למעשה, הערות והארות יתקבלו בברכה
לעילוי נשמת הרב חפץ בן אסתר זצ"ל
לקבלת העלון במייל ניתן לפנות לכתובת ramnadlan018@gmail.com